

Jewgien Teslenko

Прагматизм протидії корупції в митних органах України

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 2 (8), 47-54

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Прагматизм протидії корупції в митних органах України / Pragmatism countering corruption in the Customs Service of Ukraine

Correspondence address:

Jewgien Teslenko, student
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie
Wydział Menedżerski, Katedra Marketingu
i Przedsiębiorczości
tel. (22) 59 00 833
e-mail: wydawnictwo@mac.edu.pl

ABSTRACT

The first part of the publication described the different approaches to the interpretation of corruption. The second part contains an analysis of corruption in Ukraine in general and in particular the customs service. The given analysis is based on various international indices, research international organizations and questionnaires. The last part describes the international experience and proposal, to fight corruption in customs service.

KEY WORDS: corruption, customs service, crime, security of state, economic freedom

Вступ

Питання корупції досить болюче в XXI столітті. Вона руйнує і дезорганізовує ідею сталого розвитку держави, суспільства та економіки в цілому. Важливим при цьому являється аспект впровадження принципів відкритості та прозорості в діяльності фіскальних органів в Україні, які б задовольняли демократичні цінності, стратегічні орієнтири розвитку держави.

Одним із шляхів підвищення ефективності функціонування митної служби України є досягнення прозорості в її діяльності, яка не можлива без викорінення корупції з її лав. Корупція в митних органах підриває економічну безпеку країни, її авторитет, зовнішньоекономічний потенціал України. Вона створює умови для розвитку неофіційних відносин між бізнесом і митницею, що впливає на кінцеві результати її діяльності (адміністрування платежів до бюджету, спрощення митних процедур, боротьба з контрабандою, запобігання порушенням митних правил, тощо).

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану корупції в Україні загалом та митних органах зокрема і окреслення причин її виникнення та методів боротьби з нею. Для реалізації даної мети визначено ряд завдань,

які більш конкретно описують мету і послідовність її досягнення. Сюди відносяться: дослідження сутності поняття корупції на різних етапах розвитку суспільства; дослідження законодавчої бази України стосовно боротьби з корупцією; вивчення показників, які характеризують рівень корупції; аналіз сучасного стану боротьби з корупцією в митних органах; вивчення зарубіжного досвіду боротьби з корупцією в митних органах.

Об'єктом дослідження є: комплекс формальних і неформальних відносин, які виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами. Предметом дослідження виступають способи та методи боротьби з корупцією в митних органах. Проблематика запобігання та протидії корупції була та є предметом досліджень багатьох вчених, однак фрагментарними та недостатньо вивченими залишаються проблемні аспекти корупції в системі митних органів України, зокрема вивчення їх специфіки, причин та особливостей. Зважаючи на це, постановка питання саме в такому ракурсі потребує додаткового опрацювання, що і окреслило мету дослідження.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЯВИЩАМ

Корупція – явище, відоме ще в древньому Китаї та Римі. Воно виникає як корисливе зловживання владою в умовах обмежених можливостей суспільства ефективно контролювати її. Корупція завжди сприймається як деструктивна категорія по відношенню до нормального розвитку суспільних відносин, як соціальна аномалія, що радикально протирічить нормам, у відповідності з якими існує суспільство. Дане явище не тільки руйнує суспільство, національну безпеку країни, але й самих суб'єктів цих злочинів. Корупція «[...] руйнує залишки того кращого, що продовжує залишатися в їх особах. Цивілізація і культура завжди мусили розвиватися в боротьбі з цією деструктивною, гибельною реалією» (Бачинин 1999: 452).

Як своєрідний різновид соціальної корозії, в основі корупції, зокрема, лежать такі вікові традиції взаємодії у суспільстві, як «послуга за послугу». Власне на користь такого розуміння сутності корупції, як соціального явища, свідчить історичний досвід.

Корупція існувала в суспільстві з моменту виникнення держави, а отже і утворення держаних органів влади. У дослівному перекладі з латинської – означає «розкладання тіла», процес загнивання і гниття (Панкратов 1997: 269-271).

Арістотель, Платон, Фуکید створили першу відому науковцям модель корупції, так звану «моральну модель», яка пояснювала людську недосконалість перепону на шляху до легітимного суспільства.

Шарль Монтеск'є писав «[...] відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі» (Мельник 2001: 57). Ніколо Макіавеллі вважав, що це використання публічних можливостей у приватних інтересах.

Корупційні відносини піддавались осуду не тільки в працях відомих мислителів, вчених, а й знайшли відображення навіть в релігійних догматах. Так, у Старому Завіті, говориться, що Мойсей проповідував проти прийняття подарунків, тому що вони «засліплюють очі» та призводять до несправедливості. У святині мусульман Корані зафіксована спеціальна заборона платити хабарі, а також несправедливим є прийняття хабарів. І сьогодні знаходять своє підтвердження слова Будди «[...] несправедливі чиновники – це злодії, які крадуть щастя народу, вони обдурюють і правителя, і народ, таким чином стаючи

причиною всіх бід нації» (Омельченко 2000: 55).

У Довіднику Організації Об'єднаних Націй про міжнародну боротьбу з корупцією записано: «Корупція – це зловживання державною владою для одержання вигоди з особистою метою».

В США корупційне законодавство складається з федеральних законів та законів штатів, а заходи відповідальності за такі діяння регулюється Зразковим кримінальним кодексом, який розроблений Інститутом американського права і кваліфікує корупцію як зазіхання проти публічної влади (Примерный уголовный кодекс США 1969: 6). Також в США діє пакет законів під назвою РІКО, які спрямовані проти корупції. На рівні федерації треба відмітити Закон 1970 року «Про контроль за організованою злочинністю», а також Закон 1977 року «Про практику корупції за кордоном».

На першій сесії Дисциплінарної Групи Ради Європи з проблем корупції, яка проходила 22-24 лютого 1995 року у Страсбургу, корупція була визначена як: «Підкуп (хабар), поведінка осіб, уповноважених у державному або приватному секторі, яка порушує обов'язки, що витікають з цього статусу посадової особи, особи, яка працює у приватному секторі, незалежного агента, або інших відношень подібного роду, що мають на меті отримання будь-яких приналежних переваг для себе чи інших осіб».

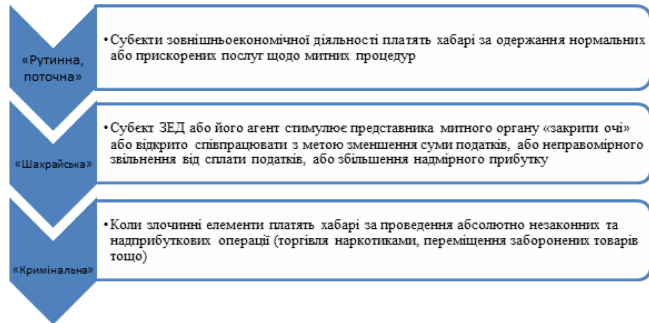
Як ми бачимо розвинені держави здійснюють соціальний, організаційно-правовий, парламентський і навіть міжнародний контроль над корупцією. Це дозволяє сформувати певний механізм протидії корупції, який тісно пов'язаний з боротьбою з корумпованими правопорушеннями.

Що стосується України, то за двадцять два роки незалежності сформувалась своя законодавча база, яка пройшла певний еволюційний шлях від Закону України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року до прийняття 7 квітня 2011 року Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». Закон набрав чинності 1 липня 2011 року, а стаття 12 «Фінансовий контроль», вступила в дію 1 січня 2012 року.

До остаточно прийняття цього закону неодноразово закликала Парламентська Асамблея Ради Європи у рамках моніторингу виконання обов'язків та зобов'язань України. Негайне його прийняття, як постійно підкреслювали міжнародні наглядачі, обумовлювалось необхідністю зміцнення антикорупційної законодавчої бази в Україні, приведення її у відповідність до європейських

стандартів і створення дієвих сучасних механізмів протидії корупції. Крім того наголошувалось, поки він не буде прийнятий, не можуть набрати чинності для України Конвенції ООН проти корупції та Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією. І. Хорс виділяє різні види корупції в митних органах. Спробуємо систематизувати їх більш детально на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Види корупції в митних органах за І. Хорс (Hors 2001)

В даний час в митних органах існує певна система об'єктивності контролю за законністю дій посадових осіб митних органів, яка досягається контролем як з боку начальника митниці та підпорядкованих йому структур (підрозділ кадрової роботи, керівники структурних підрозділів), так і з боку підрозділів внутрішньої безпеки (відділ/сектор внутрішньої безпеки, головний інспектор з питань внутрішньої безпеки) митного органу, діяльність якого регулюється Примірним положенням про підрозділи внутрішньої безпеки митного органу, спеціалізованої митної установи й організації (1). Проаналізувавши вище сказане пропоную власне визначення даного поняття. Корупція – це специфічний вид злочинності, яка охоплює всі сфери суспільної діяльності і характеризується корисністю та безпринципністю. Якщо перенести дане визначення на площину митного органу, то отримуємо, що корупція в митних органах – це специфічний злочин, який негативно впливає на економічну безпеку держави та конкурентний розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

АНАЛІЗ КОРУПЦІЇ ТА СТАНУ БОРОТЬБИ З НЕЮ В МИТНИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

Досліджувати корупцію надзвичайно важко, оскільки вона, як і інші види тіньової діяльності, не представлена в офіційних статистичних звітах. У державних чиновників значно більше можливостей приховувати свою злочинну діяльність, тому і у кримінальній статистиці корупційних злочинів представлено мало.

Сьогодні, щоб отримати порівняльні дані про ступінь розвитку корупції, найчастіше використовують індекс

сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI), який розраховують експерти міжнародної неурядової некомерційної організації з вивчення і боротьби з корупцією Transparency International (TI). У процесі узагальнення даних окремих досліджень, кожна країна отримує оцінку за 10-бальною шкалою, де 10 балів означають відсутність корупції (найбільш високу «прозорість» економіки), а 0 балів – найвищий ступінь корупції (мінімальну «прозорість»).

Якщо індекс CPI показує схильність чиновників брати хабарі, то інший індекс (Bribe Payers Index – BRI) показує схильність підприємців давати хабарі. Відповідно індексу CPI, розраховується схильність компаній країн-експортерів давати хабарі за 10-бальною шкалою, де чим нижчий бал, тим вище готовність дати хабар. Крім індексу CPI і BRI, для порівняльної оцінки розвитку корупції використовують й інші показники, такі як, приміром, барометр світової корупції (Global Corruption Barometer), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), індекс непрозорості (Opacity Index).

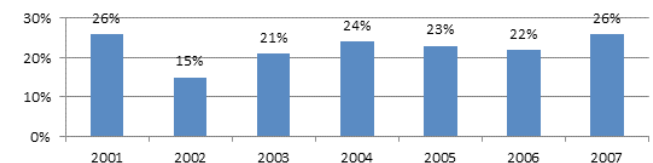
У 2007 році за індексом сприйняття корупції, Україна мала 2,7 з 10 (де 10 – абсолютно вільна від корупції країна, а 0 – абсолютно корумпована країна) (Roberts, Tsintsiruk 2011), в 2009 році цей індекс становив 2,2 і Україна посіла 146-те місце, а в 2012 році – 2,6 і 144-те місце серед 180 країн світу (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка індексу сприйняття корупції

Того ж 2007 року за індексом свободи від корупції Україна посідала місце поряд з Угандою та Зімбабве. Хоча, цей індекс для України ніколи не піднімався вище «двійки» та «трійки» за десятибальною шкалою (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Зміна показника індексу свободи від корупції в Україні за період від 2007-1996 років

У 2012 році за індексом економічної свободи Україна перемістилась із 112-го на 163 місце, а за рейтингом прогресу, зайняла передостаннє, 100-те місце з індексом мінус 123 (2).

За даними дослідження, проведеного американською дослідницькою організацією Heritage Foundation та газетою Wall Street Journal, в 2013 році, Україна посідає 161 місце в рейтингу економічної свободи серед 179 країн світу та останнє серед європейських країн (3). За даними Світового банку: щорічні збитки, що завдані Україні внаслідок корупційних діянь, становлять до 30% річного бюджету, а корупційні діяння за приблизними оцінками, збільшують вартість товарів та послуг від 5 до 15% (World Bank: on-line).

Проаналізуємо більш детально ситуацію з корупцією в митних органах України. Згідно проведеного аналізу на основі показників Агенції США з міжнародного розвитку (USAID) (United States Agency for International Development: on-line) найбільш корумпованою в митних органах є сфера митного контролю та оформлення, яка включає в себе різні етапи проведення митних процедур.

Аналізуючи дані дослідження імпортерів України слід зазначити, що середній розмір неофіційних платежів в митних органах з 2007 року почав зменшуватися на кожному етапі митних процедур. Проте найбільший розмір неофіційного платежу імпортери сплатили на етапі фізичного огляду вантажу(в дослідженні брали участь 32 компанії) (табл. 1.1.).

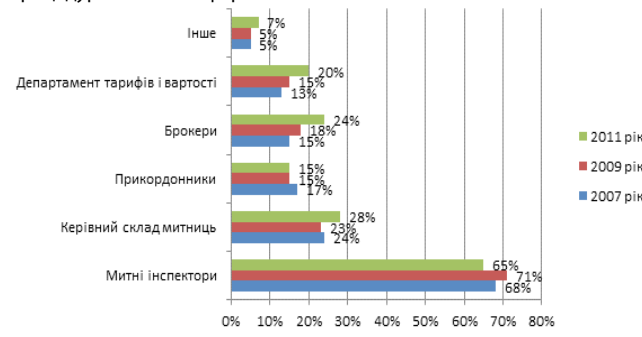
Таблиця 1.1. Середній розмір неофіційного платежу за 2007, 2009, 2011 роки

Етап	2007 рік, грн.	2009 рік, грн.	2011 рік, грн.
Перетин кордону	33 515	191	1300
Перевірка відповідності встановлених цін на товари	71 629	3198	2598
Перевірка документів при розмитненні/підготовці товарів до експорту/імпорту	12 888	2 108	2 054
Огляд вантажу	23 105	164 102	187 164
Оплата офіційного платежів	860	625	430

Джерело: Складено та проаналізовано автором на основі показників USAID

Із наведених даних можна спостерігати доволі строкату динаміку неофіційних платежів щодо окремих митних процедур: по одних спостерігалось зростання, по інших зменшення сум. Звернемо увагу також на той факт, що в 2007, 2009 та 2011 роках під час митного оформлення товарів найбільш корумпованими виявилися митні інспектори та керівний склад митниць (начальники відділів) (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Особи, які залучені до корупційних схем при здійсненні процедури митного оформлення

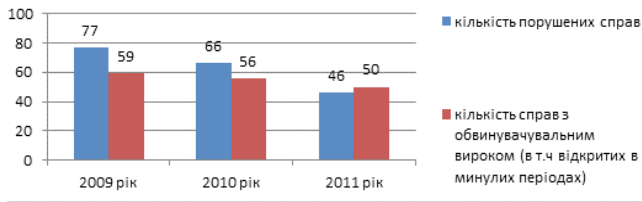
Для з'ясування обставин вчинення корупційних та службових правопорушень в митних органах 2011 року проведено 265 службових розслідувань та 787 перевірок. За результатами проведеної роботи до дисциплінарної відповідальності згідно з Законом України «Про дисциплінарний статут митної служби України» притягнуто 713 працівників митної служби, у тому числі оголошено догани 244 посадовим особам, оголошено зауважень – 302, попереджено про неповну службову відповідність 57 працівників, звільнено з митних органів – 110 осіб. За III, IV квартали було складено 17 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення, встановлені Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції», з них за матеріалами митних органів – 7. З метою попередження вчинення корупційних та інших службових правопорушень проведено 817 індивідуальних профілактичних заходів з особовим складом (4). Порівняємо ситуацію по службових розслідуваннях та перевірках в 2010 та 2011 роках (рис. 2.4.).

Рис. 2.4. Динаміка проведення службових розслідувань та перевірок за період 2010, 2011 років

Як ми бачимо кількість службових розслідувань і перевірок зменшується. Це пов'язано з запровадженням в дію Концепції реформування ДМСУ «Обличчям до людей».

Якщо розглянути криву порушень кримінальних справ стосовно посадових осіб митних органів, в зв'язку з їх професійною діяльністю, а також кількість обвинувачу вальних вироків (рис 2.5.), то ми можемо прослідкувати стрімке падіння їх кількості, що пов'язано з проведенням низки антикорупційних заходів.

Рис 2.5. Крива порушень кримінальних справ за період 2009-2011 років

Тому на нашу думку необхідно реорганізувати підрозділи внутрішньої безпеки з метою покращення попереджувальної роботи серед особового складу митних органів.

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Масштаби і наслідки процесів корумпованості в митній сфері вимагають від держави і міжнародних установ та організацій постійного й поглибленого аналізу її причин з метою нейтралізації та розробки заходів щодо подолання. Першочергове значення в протидії корупції, в митній сфері, надається усуненню прямих і непрямих причин корупції. Зміст даних причин пов'язаний із рядом правових, соціально-політичних, економічних та інших умов, що в загальному характеризують політичне й соціально-економічне становище держави.

Протидія корупції в митних органах повинна базуватися на таких принципах як: верховенства права; наукової обґрунтованості; оптимальності та ефективності; законності; системності; об'єктивності; комплексності; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; практичної спрямованості та радикальності заходів.

В світовій практиці існує безліч методів боротьби з корупцією, що позитивно зарекомендували себе, більшість із них відносяться до внутрішніх або зовнішніх механізмів нагляду. Охарактеризуємо декілька з них.

Внутрішній контроль. Сюди входять внутрішні механізми і стимули, що існують в самому апараті управління: зрозумілі стандарти виконання посадовими особами митних органів своїх обов'язків і строгий нагляд над кожним службовцем. Для цієї мети створюються специфічні незалежні структури та підрозділи. В митних органах таким підрозділом є відділ внутрішньої безпеки (Brunetti, Weder 2003: 181).

Зовнішній контроль. Включає в себе механізми, які мають високий ступінь незалежності від виконавчої влади. Незалежна судова система, свобода слова і ЗМІ являються ефективними інструментами контролю над корупцією. Застосовується в митних органах країн

з ринковою економікою та ліберальною демократією, це пов'язано з тим, що для реалізації нормального функціонування ринку необхідні чіткі правила, механізми забезпечення виконання завдань.

Виділяють дві стратегії боротьби з корупцією: сингапурську та шведську. Сингапурська стратегія боротьби з корупцією відрізняється строгістю і послідовністю, ґрунтуючись на «логіці в контролі за корупцією»: «Спроби викоринити корупцію повинні ґрунтуватись на прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість схилення особи до здійснення корумпованих дій»

Шведська стратегія передбачає повну відкритість державних органів перед громадянами, незалежність та ефективність правосуддя, високі соціальні гарантії державним службовцям.

Четвертий Президент США Джеймс Медісон сформулював суть проблеми боротьби з корупцією таким чином: «Якби людьми правили ангели, ні в якому нагляді над урядом – зовнішньому або внутрішньому – не було б потреби. Але при створенні правління, в якому люди відатимуть людьми, головна трудність полягає в тому, що в першу чергу треба забезпечити правлячим можливість наглядати над керованим; а ось услід за цим необхідно зобов'язати правлячих наглядати за самими собою». Якщо спробувати перенести дану фразу на площину митних органів, то ми бачимо, що важливим елементом боротьби з корупцією має стати не лише зовнішній і внутрішній контроль, а й самоконтроль, який має базуватися на моральних якостях посадової особи митного органу, тому важливим елементом боротьби з корупцією в митних органах є правильне кадрово-професійне забезпечення, адже саме посадова особа митного органу є первинним суб'єктом корупційних діянь. Даний інструмент передбачає побудову ефективної системи підготовки, добору та розстановки кадрів в митних органах, їх атестації, професійного навчання та виховання, перепідготовки, стимулювання чесного і сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків.

Двадцять дев'ятого жовтня 2010 року Колегія митної служби України схвалила концепцію реформування митної служби України «Обличчям до людей» (5). Дана концепція базується на таких принципах, як: митні процедури мають реалізовуватись законно, просто, прозоро, безпечно, чесно та швидко. Боротьба з корупцією в митних органах повинна стати невід'ємною складовою цих реформ і не може розглядатися як ізольоване явище.

Проведені реформи повинні значно зменшити можливості для корупції тому, що вони є наслідком трьох складових:

- дискреційний інтерфейс між митним інспектором та суб'єктом ЗЕД, тобто, наявність у митного інспектора можливості на власний розсуд встановлювати сукупність засобів, методів та правил взаємовідносин між ним та суб'єктом ЗЕД;
- можливість для співробітників митних служб працювати в мережі посібників, тобто, сприяння та підтримка корупційних дій з боку інших корумпованих співробітників митного органу та супутніх державних служб;
- відсутність ефективного контролю.

При проведенні антикорупційних заходів держава загалом та митна служба зокрема, повинні вивчати зарубіжний досвід, але не сліпо копіювати його адже необхідно враховувати такі фактори як: історію, культуру ментальність, рівень розвитку та прогресу тощо. А також проводити міжнародну співпрацю враховуючи транскордонний характер.

Так, наприклад, антикорупційна політика Сінгапуру вражає своїми успіхами (Стельмах: on-line). Її центральною ланкою є постійно діючий спеціалізований орган по боротьбі з корупцією – Бюро по розслідуванню випадків корупції, яке має політичну і функціональну самостійність. Цей незалежний орган розслідує і прагне запобігти випадкам корупції в державному і приватному секторі економіки Сінгапура. Це досягається за рахунок цілого ряду антикорупційних принципів, зокрема:

1. Оплата праці посадових осіб митної служби Сінгапура проводиться згідно формули, прив'язаній до середньої заробітної плати успішно працюючих в приватному секторі осіб;
2. Контрольована щорічна звітність митників про їх майно, активи і борги; прокурор має право перевіряти будь-які банківські, акціонерні і розрахункові рахунки осіб, підозрюваних в порушенні Акту про запобігання корупції;
3. Суворий контроль в справах про корупцію саме відносно великопоставлених державних службовців та урядовців для підтримки морального авторитету непідкупних посадовців;
4. Ліквідація зайвих адміністративних бар'єрів для розвитку економіки.

Японський досвід боротьби з корупцією

в державному секторі доводить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, направлено на боротьбу з корупцією, не перешкоджає ефективному вирішенню проблеми. Норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах, які торкаються численних заходів, які політично нейтралізують державного службовця відносно приватного бізнесу, як під час служби, так і після звільнення.

В Японії найголовнішим напрямом боротьби з корупцією є кадрова політика. Митникам гарантована гідна оплата праці, діє система різноманітних стимулів. Велику увагу Митна служба Японії приділяє етичній поведінці посадовців, яка має відповідати вимогам Закону «Про етику державних службовців». В квітні 2001 року в Японії набув чинності Закон «Про розкриття інформації». Цей акт гарантує громадянам доступ до офіційної інформації яка є в митних органах, що дозволяє громадськості виявляти корупційні факти.

Також заслуговує уваги досвід Грузії в боротьбі з корупцією в митних органах. Так після проведення значних реформ заробітна плата посадової особи митного органу збільшилася майже в 15 разів, також посилюються соціальні гарантії, але разом із тим збільшилася відповідальність за вчинення корупційних діянь. Для суб'єктів ЗЕД були створені всі необхідні умови для того, щоб не спонукати їх пропонувати хабарі, а саме: спрощення митних процедур; скорочення переліку дозвільних документів, зменшення митного регулювання, яке не відбувається на виконанні покладених на ці органи завдання; зменшення податкового тиску, через зменшення податкових ставок; запровадження в митній практиці принципу єдиного вікна, тощо.

Для подолання митної корупції в Хорватії повністю перейшли на використання методів вибіркової і управління ризиками, значно зменшили кількість фізичних перевірок громадян та суб'єктів ЗЕД, а Албанія і Молдова ввели інформаційну технологію і широко відому систему обробки митних декларацій ASYCUDA.

На мою думку: низькі тарифи, швидкість та прозорість митних процедур, електронне декларування, мінімізація кількості дозвільних документів, запровадження митного пост-аудиту не тільки скорочують невизначеність і можливість домовитися з посадовими особами митного органу відносно застосування тих чи інших ставок і процедур контролю, але і сприяють розвитку зовнішньої торгівлі.

Висновки

Проаналізувавши викладений матеріал можна стверджувати, що головними завданнями, що стоять перед Україною у процесі боротьби з корупцією, залишається попередження корупції, мобілізації широкої суспільної підтримки для здійснення антикорупційних заходів, формування дієвої законодавчої бази з питань запобігання корупції у митних органах, формування професійної етики посадових осіб митних органів та встановлення жорсткішої відповідальності за протиправні корупційні діяння. Проведений аналіз показав, що сили і засоби зв'язані з існуванням корупції могли би бути направлені в сталий розвиток держави. Також аналіз допоміг визначити основні причини корупції, які не лише дають змогу поширюватись неофіційним відносинам між бізнесом та працівниками митних органів, але і здійснюють перешкоди розвитку сприятливого бізнес-середовища в Україні, а саме:

1. Відсутність єдиної стратегії розвитку малого та середнього бізнесу, низький рівень управління в митних органах, що створює такі умови, за яких єдиний можливий шлях наповнення бюджету – це встановлення якомога вищих платежів для суб'єктів ЗЕД при проходженні митних процедур. Це змушує останніх вдаватися до неофіційних відносин з метою зниження вартості товару чи корегування інших характеристик товару (вага, об'єм, код товару тощо);
2. Лобізм при спрощенні проходження митних процедур та у зменшенні фінансових навантажень для великих промислових груп, для «обраних» компаній. При цьому відбувається ускладнення умов для компаній, які не мають «прикриття» з боку представників місцевих та центральних органів влади, єдиний вихід – відмовитися від своєї діяльності або сплачувати неофіційні платежі з метою заниження митної вартості товару;
3. Складна процедура оскарження дій працівників митних органів. У випадку, коли митниця не підтверджує фактурну вартість товару і зобов'язує суб'єктів ЗЕД оформити товар за

значно вищою митною вартістю. Суб'єкт ЗЕД має право оскаржувати встановлену митницею митну вартість товару, але процедура митного контролю не буде завершена, доки підприємство не отримає рішення на свої запити. В такій ситуації підприємці вимушені вдаватися до неофіційних відносин, адже вартість простою вантажу на території митниці обійдеться компаніям набагато дорожче;

4. Низький рівень бізнес-культури, що став очевидним за відсутності усталеної бізнес-практики та дотримання бізнес-правил «fair play» (правил чесної гри).

Таким чином, в сучасних умовах корупція в митних органах становить загрозу сталому розвитку держави. Вона негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності держави та транзитний потенціал, створює несприятливі умови для прискорення пасажиропотоку через митний кордон України, створює умови для розвитку контрабанди та порушень митних правил. В даних умовах митні органи не можуть повноцінно здійснювати покладені на них функції та завдання. Тому для боротьби з корупцією на нашу думку в митних органах України необхідно провести велику ґрунтовну роботу, яка включала б в себе:

1. реорганізацію підрозділів внутрішньої безпеки з метою покращення роботи серед особового складу;
2. побудову ефективної системи підготовки, добору та розстановки кадрів в митних органах, їх атестації, стимулювання чесного і сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків;
3. прозоре та відкрите спілкування з громадськістю, проведення сумісних нарад з представниками бізнесу, тощо.

Тільки за таких умов Україна стане привабливою для внутрішніх та зовнішніх суб'єктів ЗЕД, зміцнить свій експортно-імпортний та транзитний потенціал.

Подяки: Автор хотів би висловити подяку проф. Лідії Бялонь за надану можливість опублікування даної статті.

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ

1. Про затвердження Положення про Управління внутрішньої безпеки Державної митної служби України та реорганізацію підрозділів власної безпеки митної служби України: наказ Державної митної служби України від 3 квітня 2009 року № 301 (Державна митна служба України 2009).
2. Україна зайняла передостаннє місце в «Рейтингу прогресу» (ТСН.ua 2011).
3. Україна – остання у Європі в рейтингу економічних свобод і 161-ша серед 179 країн світу (Index of Economic Freedom 2014).
4. Проаналізовано на основі показників Єдиного державного реєстру судових рішень України.
5. Концепція реформування митної служби Обличчям до людей (Державна фіскальна служба України 2010).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Brunetti A., Weder B. (2003), A free press is bad news for corruption. *Journal of Public Economics* 87(7-8): 1801-1824.
2. Hors I. (2001), Fighting corruption in customs administration: what can we learn from resent experiences? OECD Development Centre, Working Paper 175. <http://www.oecd.org/dev/poverty/1899689.pdf> (доступ: 2014-09.19).
3. Index of Economic Freedom (2014), [Україна – остання у Європі в рейтингу економічних свобод і 161-ша серед 179 країн світу]. Index of Economic Freedom <http://www.heritage.org/index/country/ukraine> (доступ: 2014-09.19).
4. Roberts J., Tsintsiruk A. (2011), Ukraine Needs an Economic Freedom "Reset". The Heritage Foundation <http://www.heritage.org/Research/Reports/2011/09/Ukraine-Needs-an-Economic-Freedom-Reset> (доступ: 2014-09.19).
5. United States Agency for International Development (on-line), Official Website <http://www.usaid.gov> (доступ: 2014-09.19).
6. World Bank (on-line), Official Website. <http://www.worldbank.org/eca/russian> (доступ: 2014-09.19).
7. Бачинин В.А. (1999), Философия права и преступления. Харьков: Фолио.
8. Державна митна служба України (2009), Про затвердження Положення про Управління внутрішньої безпеки Державної митної служби України та реорганізацію підрозділів власної безпеки митної служби України: наказ Державної митної служби України від 3 квітня 2009 року № 301. Митна газета 7.
9. Державна фіскальна служба України (2010), Концепція реформування митної служби Обличчям для людей.
10. Мельник М.І. (2001), Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. Київ: Атіка.
11. Никифорова Б.С. (ред.) (1969), Примерный уголовный кодекс США. Официальный проект института американского права.
12. Омельченко С. (2000), Корупція з точки зору різних культур світу. Підприємство, господарство і право 3.
13. Панкратов В.В. (1997), Сочетание уголовно-правовых и политико-экономических мер в борьбе с коррупцией. Изучение организованной преступности: российско-американский диалог . Москва: Олімп.
14. Стельмах О. (2010), Боротьба з корупцією: досвід Сінгапуру і Грузії. Politclub.org. <http://www.politclub.org/news/index.php/2-statti/1-2011-05-07-07-50-52> (доступ: 2014-09.19).
15. ТСН.ua (2011), Україна зайняла передостаннє місце в «Рейтингу прогресу» ТСН.ua. <http://tsn.ua/groshi/ukrayina-zaynyala-pere-dostannye-misce-v-reytingu-progresu.html> (доступ: 2014-09.19).